

Жиззах шахри

2024 йил 19 сентябрь

Жиззах туманлараро иқтисодий суди, судья Н.Р.Турсункулов раислигида, судья ёрдамчиси А.Намозованинг котибалигида, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят худудий бошқармасининг даъвогар "JIZZAX KENTEKS" МЧЖ манфаатида жавобгар "O'SMAT TOG'I" фермер хужалигига нисбатан берган даъво аризаси буйича қузғатилган иқтисодий ишни даъвогар вакиллари Х.Абдуваитов, А.Мирзаев (ишончнома асосида) ва жавобгар вакили Ж.Абдуманонов (ишончнома асосида) иштирокида, Жиззах туманлараро иқтисодий суди биносида, очиқ суд мажлисида куриб чиқиб, қуйидагиларни

аниклади:

Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси Жиззах вилоят худудий бошқармаси (кейинги ўринларда палата деб юритилади) "JIZZAX KENTEKS" МЧЖ (кейинги ўринларда даъвогар деб юритилади) манфаатида Жиззах туманлараро иктисодий судига даъво аризаси билан мурожаат қилиб, "O'SMAT TOG'I" фермер хўжалиги (кейинги ўринларда жавобгар деб юритилади)дан 115 440 949 сўм асосий қарз ва 47 209 520 сўм жарима ундиришни сўраган.

Суд мажлисида иштирок этган даъвогар вакиллари ўз кўрсатмасида, даъво талабини кўллаб-кувватлаб, даъво аризасини тўлик каноатлантиришни сўради.

Суд мажлисида иштирок этган жавобгар вакили ўз кўрсатмасида, даъво талабини тан олишини, жаримани камайтириб беришни сўради.

Суд тарафлар вакилларининг кўрсатма ва тушунтиришларини эшитиб, иш хужжатларини ўрганиб чиқиб, куйидагиларга асосан даъво талабларини қисман қаноатлантиришни ҳамда ишни кўриш билан боғлиқ суд харажатларини тарафлар ўртасида тақсимлашни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 55-моддасига асосан ҳар ким ўз ҳуқуқ ва эркинликларини қонунда тақиқланмаган барча усуллар билан ҳимоя қилишга ҳақли. Ҳар кимга бузилган ҳуқуқ ва эркинликларини тиклаш учун унинг иши қонунда белгиланган муддатларда ваколатли, мустақил ҳамда ҳолис суд томонидан кўриб чиқилиши ҳуқуқи кафолатланади.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси (бундан буён ФК деб юритилади) 234-моддасининг иккинчи қисмига асосан, мажбуриятлар — шартномадан, зиён етказиш натижасида ҳамда ушбу Кодексда кўрсатилган бошқа асослардан келиб чиқади.

Мазкур низо тарафлар ўртасида имзоланган фьючерс (махсулот етказиб бериш ва контрактация шартномалари элементларини ўз ичига олган аралаш шартнома) шартномасидан вужудга келган.

ФК 354-моддасининг тўртинчи қисмига кўра, тарафлар турли шартномаларнинг элементларини ўз ичига оладиган шартнома (аралаш шартнома) тузишлари мумкин. Аралаш шартнома бўйича тарафларнинг муносабатларига, агар тарафларнинг келишувидан ёки аралаш шартноманинг мохиятидан бошқача тартиб

англашилмаса, элементлари аралаш шартномада бўлган шартномалар тўғрисидаги коидалар қўлланилади.

ФКнинг 437-моддасига кўра, махсулот етказиб бериш шартномасига мувофик тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланаётган махсулот етказиб берувчи — сотувчи шартлашилган муддатда ёки муддатларда ўзи ишлаб чикарадиган ёхуд сотиб оладиган товарларни сотиб олувчига тадбиркорлик фаолиятида фойдаланиш учун ёки шахсий, оилавий максадларда, рўзгорда ва шунга ўхшаш бошка максадларда фойдаланиш билан боглик бўлмаган бошка максадларда фойдаланиш учун топшириш, сотиб олувчи эса товарларни кабул килиш ва уларнинг хакини тўлаш мажбуриятини олади. Ушбу кодекс 449-моддасининг биринчи кисмига асосан Сотиб олувчи етказиб бериладиган товарлар хакини шартномада назарда тутилган хисобкитоблар тартиби ва шаклига амал килган холда тўлайди. Агар тарафлар келишувида хисоб-китоблар тартиби ва шакли белгиланмаган бўлса, хисоб-китоблар тўлов топширикномалари билан амалга оширилади.

ФК 465-моддасининг биринчи қисмига кўра, контрактация шартномасига мувофик қишлоқ хўжалиги маҳсулотини етиштирувчи қишлоқ хўжалиги маҳсулотини қайта ишлаш ёки сотиш учун бундай маҳсулотни харид қиладиган шаҳсга — тайёрловчига шартлашилган муддатда топшириш (топшириб туриш) мажбуриятини олади, тайёрловчи эса бу маҳсулотни қабул қилиш (қабул қилиб туриш), унинг ҳақини шартлашилган муддатда муайян баҳода тўлаш (тўлаб туриш) мажбуриятини олади.

Ишдаги хужжатлардан ва суд жараёнида аникланган холатлардан маълум бўлишича, даъвогар (буюртмачи) ва жавобгар (хужалик) ўртасида 2023 йил 18 январда 120-сонли пахта хомашёсини харид килиш буйича контрактация шартномаси (кейинги ўринларда шартнома деб юритилади) тузилган.

Шартноманинг 1.1. бандига асосан, хўжалик ўзининг 2023 йил агротехнологик харитаси (бизнес режаси)га асосан 21,2 гектар ер майдонидан 85,9 тонна пахта хом ашёсини етиштириб, буюртмачига етказиб бериши, буюртмачи эса олган махсулотлари хакини шартномада белгиланган тартибда тўлаши бўлгиланган.

Шартноманинг 2.4. бандига асосан, буюртмачи хўжаликка тегишли навдаги ва микдордаги уруғлик чигитини етказиб бериш, кимёвий ўғитлар ва бошқа воситалар билан таъминлаш, терим пулларини ўз вақтида тўлаш, хўжалик топширган маҳсулотларни ўз вақтида қабул қилиб олиш каби мажбуриятларни олган.

Бирок, даъвогар томонидан шартнома бўйича шартлари бажарилган бўлса-да, жавобгар томонидан шартнома шартлари тўлик бажарилмаган ва пахта хом-ашёсини шартномада келишилган микдордан кам топшириши натижасида якуний хисобкитоб бўйича даъвогар олдида 115 440 949 сўм карз бўлиб колган.

Даъвогар томонидан 2024 йил 5 июлда қарздорга йўлланган қарздорликни тўлаш тўғрисидаги талабномаси жавобгар томонидан эътиборсиз қолдирилган.

Даъвогар томонидан 2024 йил 7 март ҳолатига тақдим қилинган таққослаш далолатномасига кўра, даъвогарнинг жавобгарга нисбатан ҳақдорлиги 577 285 892 сўм кўрсатилган, жавобгарнинг даъвогарга нисбатан ҳақдорлиги 461 844 942 сўм кўрсатилган.

Бундан ташқари, далолатномада 64 960 368 сўм кредит фоизи кўрсатилган бўлиб, даъвогар вакиллари ушбу кредит фоизи шартноманинг 2.2. банди к) кичик бандига асосан хисобланганлигини маълум қилишди.

ФКнинг 236-моддасига кўра, мажбуриятлар мажбурият шартларига ва қонун хужжатлари талабларига мувофик, бундай шартлар ва талаблар бўлмаганида эса —

иш муомаласи одатларига ёки одатда қўйиладиган бошқа талабларга мувофиқ лозим даражада бажарилиши керак.

ФКнинг 333-моддасига кўра, қарздор айби бўлган такдирда мажбуриятни бажармаганлиги ёки лозим даражада бажармаганлиги учун, агар қонун ҳужжатларида ёки шартномада бошқача тартиб белгиланмаган бўлса, жавоб беради.

ФКнинг 466-моддасига кўра, қишлоқ хўжалиги махсулотини етиштирувчи ўстирилган (ишлаб чиқарилган) қишлоқ хўжалиги махсулотини тайёрловчига контрактация шартномасида назарда тутилган миқдор ва ассортиментда топшириши шарт.

Шартноманинг 2.2. банди к) кичик бандига кўра, хўжалик (жавобгар) харидор томонидан қишлоқ хўжалигини Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш жамғармаси маблағлари хисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича хисобланган банк фоизларини якуний хисоб-китобидан тўлаб беради" хамда шартноманинг 2.3. банди ж) кичик бандига кўра, харидор (даъвогар) хўжаликка (жавобгарга) кишлок хўжалигини Давлат томонидан кўллабқувватлаш жамғармаси маблағлари хисобидан пахта хом ашёсини етиштириш учун молиялаштирилган аванс маблағлар бўйича хисобланган банк фоизларини якуний хисоб-китобларда ушлаб қолади" деган мазмундаги бандлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг йиғим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПҚ-2-сонли қарори ва Вазирлар Махкамасининг 2021 йил 11 мартдаги 130-сонли карори талабларига зиддир.

Мазкур холатда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 10 ноябрдаги "Пахта хомашёсини етиштириш ва унинг йигим-терим харажатларини молиялаштириш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўгрисида" ги ПҚ-2-сонли қарорида кредит фоизларини фермер хўжалиги тўлаб бериши лозимлиги кўрсатилмаган ва фермер хўжалиги кредит фоизларини тўлаб бериш мажбурияти юклатилмаган.

Қолаверса, тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномаси бандларида банк фоизларини тўлаб берилишига келишилган бўлса-да, ушбу банк фоизлари қандай кредит шартномаси ёки бошқа қонунчилик ҳужжати асосида ундирилиши лозимлиги асослари ва банк фоиз суммасининг аниқ бир қиймати кўрсатилмаган.

Мазкур ҳолатда суд, тарафлар ўртасида тузилган шартноманинг 2.2. банди к) кичик банди ва 2.3. банди ж) кичик бандларини қонунчиликнинг талабларига мувофиқ келмайдиган мазмундаги битим бандлари деб ҳисоблашни лозим топади.

ФКнинг 116-моддасига кўра, қонунчиликнинг талабларига мувофик келмайдиган мазмундаги битим, шунингдек хукук-тартибот ёки ахлок асосларига атайин қарши мақсадда тузилган битим ўз-ўзидан хакикий эмасдир.

Бундай битимга нисбатан ушбу Кодекс 114-моддасининг иккинчи кисмида назарда тутилган коидалар кўлланилади.

ФКнинг 114-моддаси биринчи қисмига кўра ҳақиқий бўлмаган битим унинг ҳақиқий эмаслиги билан боғлиқ бўлган оқибатлардан ташқари бошқа юридик оқибатларга олиб келмайди ва у тузилган пайтидан бошлаб ҳақиқий эмасдир.

Шунингдек, ФК 128-моддасига кўра, битимнинг бир кисми хакикий саналмаслиги битимга хакикий саналмаган кисм кўшилмаса хам у тузилган бўлар эди, деб тахмин килиш мумкин бўлса, унинг бошка кисмларининг хакикий саналмаслигига сабаб бўлмайди.

Шу боис, суд тарафлар ўртасида тузилган контрактация шартномасининг ушбу бандларини ўз-ўзидан ҳақиқий эмас деб ҳисоблашни лозим топади.

Ўзбекистон Республикаси Иқтисодий процессуал кодексининг 68-моддаси биринчи қисмига кўра, ишда иштирок этувчи ҳар бир шахс ўз талаблари ва эътирозларига асос қилиб келтираётган ҳолатларни исботлаши керак.

Шу сабабли, даъвонинг 50 480 581 сўм (115 440 949 сўм асосий қарздорликдан - 64 960 368 сўм кредит фоизи айрилганда) асосий қарз ундириш қисмини қаноатлантиришни лозим деб топди.

Шунингдек даъвогар шартномада белгиланган микдордан кам микдорда пахта топширилганлиги сабабли, 47 209 520 сўм жарима ундиришни сўраган.

Шартноманинг 5.2. бандида хўжалик шартномада белгиланган нав, сифат ва микдорда маҳсулот топширишдан асоссиз бош тортганлиги учун хўжалик буюртмачига топширилмаган маҳсулот қийматининг 20% микдорида жарима тўлаши қайд этилган. Жарима ҳарид нархига белгиланган устамалар тўланиши ҳисобга олинмаган ҳолда ўтган даврда (ой, йил чораги, йил) маҳсулотининг амалда шаклланган ўртача нархидан келиб чикиб ҳисобланади, бундан ташқари, зарарнинг маҳсулот еказиб берилмаганлиги туфайли юзага келган, жарима билан қопланмаган қисми ҳам тўлаб берилиши қайд этилган.

ФКнинг 326-моддасида, агар тўланиши лозим бўлган неустойка кредиторнинг мажбуриятини бузиш оқибатларига номутаносиблиги кўриниб турса, суд неустойкани камайтиришга ҳақли, бунда қарздор мажбуриятни қай даражада бажарганлиги, мажбуриятда иштирок этаётган тарафларнинг мулкий аҳволи, шунингдек, кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиши кераклиги, суд алоҳида ҳолларда карздор ва кредиторнинг манфаатларини ҳисобга олиб, кредиторга тўланиши лозим бўлган неустойкани камайтириш ҳуқуқига эга эканлиги кўрсатилган.

Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди Пленумининг "Мажбуриятларни бажармаганлик ёки лозим даражада бажармаганлик учун мулкий жавобгарлик тўғрисидаги фукаролик қонун ҳужжатларини қўллашнинг айрим масалалари ҳақида"ги 2007 йил 15 июндаги 163-сонли қарорининг 4-бандида, ФКнинг 326-моддасига мувофик, суд қарздор томонидан мажбуриятларнинг бажарилиш даражасини, мажбуриятда иштирок этувчи тарафларнинг мулкий аҳволини, шунингдек кредиторнинг манфаатларини эътиборга олиб, неустойка микдорини камайтиришга ҳақли.

Мазкур холатда суд карздор ва кредиторнинг манфаатларини хисобга олиб, туланмаган суммага жариманинг мутаносиб микдорини белгилаб, даъвогарнинг даъво талабидаги жарима суммасини камайтириб, уни 8 373 285 сум кисмини каноатлантиришни лозим деб хисоблайди.

ИПК 118-моддасига асосан суд харажатлари ишда иштирок этувчи шахсларнинг каноатлантирилган даъво талаблари микдорига мутаносиб равишда уларнинг зиммасига юклатилади.

Шунга кўра, суд суд харажатларини тарафлар ўртасида тақсимлаб, жавобгардан даъвогар фойдасига 34 000 сўм почта харажатини ундиришни, даъвогардан Республика бюджетига 1 299 208 сўм давлат божи, жавобгардан Республика бюджетига 1 953 802 сўм давлат божи ундиришни лозим деб топди.

Юқоридагиларга кўра, ФКнинг 234, 236, 326, 333, 354, 437, 449, 465, 466, 467-моддалари, ИПКнинг 118, 176-180, 186, 192-моддаларини қўллаб, суд

Даъвогарнинг даъво талаби кисман каноатлантирилсин.

Жавобгар "O'SMAT TOG'I" фермер хўжалигидан даъвогар "JIZZAX KENTEKS" МЧЖ фойдасига 50 480 581 сўм асосий қарз, 8 373 285 сўм жарима ва 34 000 сўм почта харажати ундирилсин.

Даъво талабининг қолган қисмини қаноатлантириш рад этилсин.

Даъвогар "JIZZAX KENTEKS" МЧЖдан Республика бюджетига 1 299 208 сўм давлат божи ундирилсин.

Жавобгар "O'SMAT TOG'I" фермер хўжалигидан Республика бюджетига 1 953 802 сўм давлат божи ундирилсин.

Хал қилув қарори қабул қилингандан кейин бир ойлик муддат ўтгач қонуний кучга киради.

Хал қилув қарори қонуний кучга киргач ижро варақаси берилсин.

Мазкур ҳал қилув қарори устидан бир ойлик муддат ичида шу суд орқали Жиззах вилоят судининг иқтисодий ишлар бўйича судлов ҳайъатига апелляция тартибида шикоят қилиш (протест келтириш) ёки ҳал қилув қарори қонуний кучга кирган кундан эътиборан олти ой муддат ичида кассация тартибида шикоят қилиш (протест келтириш) мумкин.

Судья

Н.Р.Турсункулов

